

Ewa Zygadło-Kozaczuk

Rola i rozwój kompetencji bibliotekarzy klinicznych

Forum Bibliotek Medycznych 7/2 (14), 351-355

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Ewa Zygadło-Kozaczuk
Wrocław – UM

ROLA I ROZWÓJ KOMPETENCJI BIBLIOTEKARZY KLINICZNYCH

Abstract

The author of the article presents the role and the development of clinical librarians' competence over the last 40 years. The concept of the clinical librarianship profession was first formulated in the 1970s in the USA by Gertruda Lamb. It was assumed that a clinical librarian would work on hospital wards as a member of the medical team and their responsibilities would include participation in ward rounds and clinical meetings as well as training doctors in search skills and the use of adequate databases, thus supporting difficult clinical decisions. In the following years, the concept also gradually developed in some European countries. The clinical librarianship training system was then dealt with. In the United States and also in Great Britain the main focus of attention was practical education which meant introducing librarians onto hospital wards and teaching skills of both browsing the clinical resources as well as effective communication with the medical environment. In 2007 the first survey among European clinical librarians was conducted, taking into account their new professional role and also their education, training and competence. On the basis of that survey as well as the assessment of publications on clinical librarianship issued in the last decade a modern model of clinical librarianship has been developed. At the core of this model lie tasks concerning literature review for the sake of clinical decisions made in connection with diagnostics, treatment and patient care. When comparing the traditional role of a medical librarian and the role of a clinical librarian it may be noticed that the latter is located on wards and plays a highly significant role in hospital patient care by assisting the medical staff in making proper treatment decisions. A clinical librarian does not replace the traditional role of a medical librarian; however, they complement it with new tasks and a new way of functioning at the point of care.

Streszczenie

Koncepcja bibliotekarza klinicznego nie jest koncepcją nową. Powstała na początku lat 70-tych ubiegłego wieku i była częściowo wzorowana na wprowadzonej w latach 60-tych specjalizacji dla farmaceutów w zakresie farmacji klinicznej. Definicja jaką wówczas podano dla bibliotekarza klinicznego brzmiała następująco: „Specjalista literatury medycznej, który towarzyszy lekarzom i studentom medycyny w obchodach na oddziałach, a następnie wraca do biblioteki aby szukać istotnych, związanych z omawianymi przypadkami, artykułów”.

Od tamtego czasu wiele się zmieniło, zmieniła się też rola bibliotekarza klinicznego, jego sposób działania i funkcjonowania w środowisku związanym z ochroną zdrowia.

Niektóre kraje, np. Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Australia, mają na swoim koncie takie rozwiązania jak wdrożenie specjalistycznego, klinicznego szkolenia dla bibliotekarzy i zorganizowanie w szpitalach takiego stanowiska. Kliniczny Bibliotekarz lub osoba zwana „informationist”, będąc częścią zespołu medycznego, bierze udział w obchodach i zebraniach klinicznych, szkoli na bieżąco lekarzy w zakresie umiejętności wyszukiwawczych i korzystania z odpowiednich baz, a tym samym staje się, tak jak farmaceuta kliniczny w zakresie farmakoterapii, osobą wspomagającą trudne decyzje kliniczne. Nie jest to już osoba, która pracuje w bibliotece kliniki, ale osoba, która funkcjonuje na oddziałach i jest zaangażowana w proces leczenia chorych.

Aby jednak wykonywać powierzone zadania i być zaangażowanym w proces opieki nad pacjentem, bibliotekarz kliniczny musi przejść odpowiednie szkolenie i uzyskać dodatkowe kompetencje, które umożliwią mu pracę na oddziałach szpitalnych, w podstawowej opiece zdrowotnej, ośrodkach informacji o lekach oraz innych strukturach opieki zdrowotnej, w których kompetencje związane z informacją naukową łączą się ściśle z kompetencjami klinicznymi.

Koncepcja bibliotekarza klinicznego nie jest koncepcją nową. Wyodrębnienie się bibliotekarzy klinicznych z bibliotekarzy medycznych nastąpiło na początku lat 70-tych w Stanach Zjednoczonych i było odpowiedzią na niezaspokojone potrzeby informacyjne klinicystów pojawiające się podczas obchodów lekarskich na oddziałach. Pionierem koncepcji bibliotekarza klinicznego była Gertrude Lamb – szefowa Biblioteki Medycznej na Uniwersytecie w Missouri. Artykuł, który opublikowała w 1974 r. w *Journal of the American Medical Association* „*And now clinical librarians on rounds*” stał się początkiem nowej roli zawodowej bibliotekarzy medycznych i do dziś cytowany jest jako ważne źródło opisujące tę rolę (1). Pod koniec lat 70-tych koncepcja ta zaczęła się rozwijać także w Wielkiej Brytanii, a osobą, która zapoczątkowała jej wdrożenie była Jaen Farmer z Biblioteki Wills w Szpitalu Guys. Jej głównym celem działania stało się ustalenie potrzeb informacyjnych zespołów klinicznych, co w konsekwencji miało doprowadzić do zmiany podejścia bibliotekarzy do użytkowników informacji. Chodziło przede wszystkim o skupienie się na potrzebach użytkowników, a nie tylko na dostępnych, za pośrednictwem biblioteki, produktach (2).

Kolejne zmiany przysły w 1985 roku gdy zaproponowano ogólne założenia działalności bibliotekarza klinicznego (Cimpl K.). Działalność ta miała polegać na szybkim dostarczaniu odpowiedniej informacji lekarzom oraz innym członkom zespołów medycznych, wpływaniu na zachowania informacyjne klinicystów oraz poprawę ich umiejętności bibliotecznych, a także ustaleniu roli bibliotekarza jako pełnowartościowego członka zespołu medycznego (3). Powyższe działania na rzecz rozwoju specjalizacji bibliotekarza klinicznego zostały zahamowane w latach 80-tych i 90-tych ze względu na zmniejszenie nakładów finansowych na opiekę zdrowotną.

Dopiero w 2000 roku nastąpiło ponowne zainteresowanie działalnością bibliotekarzy klinicznych i osób nazwanych „informationist”, którzy będąc częścią zespołu medycznego, biorą udział w obchodach i zebraniach klinicznych, szkolą lekarzy w zakresie umiejętności wyszukiwawczych i korzystania z odpowiednich baz, a tym samym stają się, tak jak farmaceuci kliniczni w zakresie farmakoterapii, osobami wspomagającymi trudne decyzje kliniczne. Nie są to już osoby pracujące w bibliotece, ale osoby, które funkcjonują na oddziałach, i są zaangażowane w proces leczenia chorych (4).

Od początku powstania koncepcji bibliotekarza klinicznego zastanawiano się nad system jego szkolenia oraz kompetencji jakie powinien posiadać. Na przestrzeni lat wdrożono różne szkolenia, ale zarówno w Stanach Zjednoczonych jak i w Wielkiej Brytanii największy nacisk położono na część praktyczną czyli na wprowadzenie bibliotekarzy na oddziały szpitalne, a tym samym na bezpośrednią współpracę ze środowiskiem lekarskim.

Aby lepiej zrozumieć jak zmieniała się i jak wygląda obecnie rola bibliotekarzy klinicznych, warto zwrócić uwagę na pierwsze badanie jakim zostali poddani bibliotekarze w 2007 roku podczas III Konferencji Bibliotekarzy Klinicznych w Yorku. W ankiecie, którą otrzymali uczestnicy konferencji pytano ich o rolę, wykształcenie, szkolenia i kompetencje. Przyjrzyjmy się niektórym, najważniejszym aspektom poruszonym w tym badaniu (2).

Na 26 osób, które poprawnie wypełniły ankietę, jedynie 12 osób posługiwało się tytułem zawodowym bibliotekarza klinicznego. Pozostali posiadali inne tytuły, nie związane ze słowem „kliniczny”. Dlaczego sprawa nazewnictwa okazała się tak istotna? Dlatego, że w oczach zarządzających szpitalem, 14 osób nie było identyfikowanych z pracą bibliotekarza klinicznego. Jest to o tyle ważne, że każda grupa zawodowa w szpitalu ma swoje miejsce i jest utożsamiana z określonymi zadaniami. W przypadku przypisania bibliotekarzowi klinicznemu innego tytułu zawodowego, nie określał on ani jego przynależności do zespołu klinicznego, ani zadań przypisanych do tego stanowiska.

Co do wykształcenia respondentów, to okazało się, że 1/3 ankietowanych posiadała studia z zakresu bibliotekoznawstwa i nauk informacyjnych, a 2/3 studia podyplomowe z tej dziedziny. Jeżeli chodzi o znajomość nauk medycznych i pokrewnych, to połowa badanych wskazywała, że na studiach przed lub podyplomowych uczestniczyła w modułach szkoleniowych poświęconych opiece zdrowotnej i informacji medycznej.

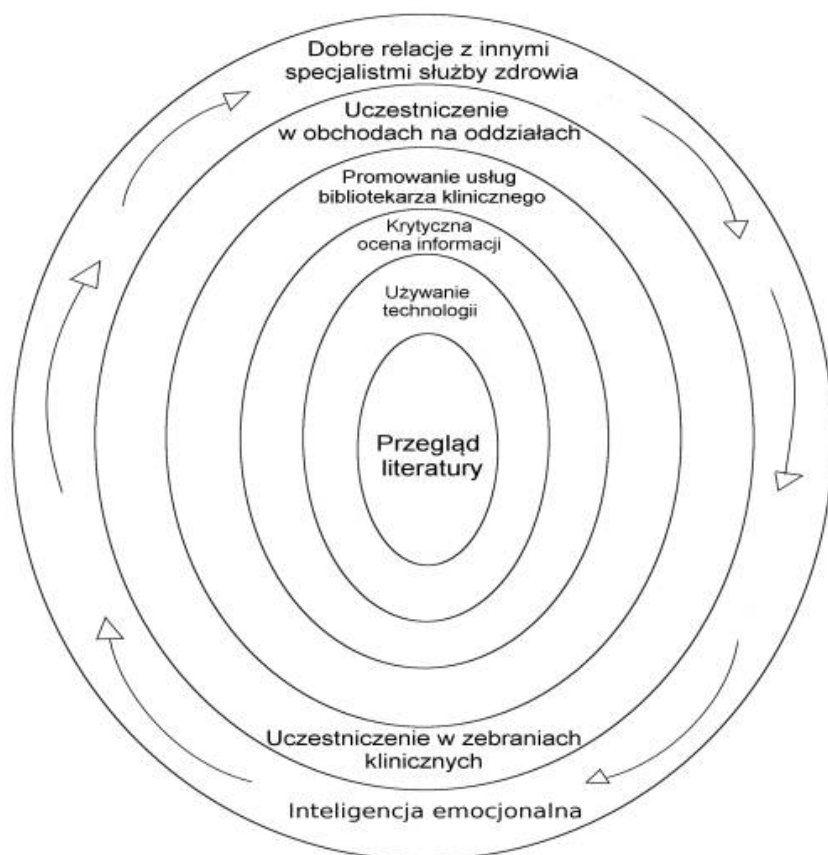
Jeżeli chodzi o doświadczenie kliniczne to 57% respondentów odpowiedziało, że miało takie doświadczenie przed podjęciem pracy jako bibliotekarz kliniczny. Jednakże po dalszej analizie odpowiedzi okazało się, że jedynie 19% ankietowanych pracowało w poprzednich latach w bibliotece medycznej, a tylko jedna osoba przeszła szkolenie kliniczne pracując wcześniej jako pielęgniarka. Pozostałe osoby współpracowały z biblioteką medyczną lub korzystały z jej usług i dlatego uważały, iż takie doświadczenie kliniczne posiadają.

W ankiecie znalazły się też pytania dotyczące szkolenia bibliotekarzy klinicznych. Wszystkie ankietowane osoby wskazały, że najważniejsze szkolenie odbywa się poprzez uczestnictwo w odprawach, obchodach na oddziałach oraz spotkaniach klinicznych i konferencjach medycznych. Prawie połowa badanych stwierdziła, że ważne jest również uczestniczenie w programach badawczych oraz szkoleniach z zakresu źródeł informacji i usług bibliotecznych.

Większość respondentów podkreślała w swoich wypowiedziach, że kluczowym elementem przy wykonywaniu pracy bibliotekarza klinicznego jest zrozumienie na czym polega praca w szpitalu oraz uczestniczenie w aktywnościach zespołów medycznych.

Jakie w związku z tym powinny być tematy szkoleń dla bibliotekarzy klinicznych aby sprostać potrzebom użytkowników i nowym wyzwaniom na oddziałach szpitalnych? Na to pytanie przeważająca liczba respondentów odpowiedziała, że są to następujące zagadnienia: przegląd literatury i interpretacja wyszukanych informacji oraz komunikacja zwrotna do użytkowników, klasyfikacja i indeksacja oraz przeszukiwanie baz danych. Ważne miejsce zajęły także tematy związane ze skutecznym użytkowaniem nowych technologii.

Jeżeli chodzi o najważniejsze umiejętności bibliotekarza klinicznego, respondenci uznali, że są to: rozwijanie dobrych kontaktów ze specjalistami opieki zdrowotnej, używanie technologii, komunikacja ustna i pisemna, biegłość w obsłudze komputera oraz rozwój strategii i technik gromadzenia informacji. Dodatkowo podkreślano, że doskonalenie tego typu umiejętności wymaga otwartości na zmiany i talentu do nawiązywania dobrych i trwałych relacji.

Rys. 1. Model brytyjskiego bibliotekarza klinicznego wg Harrison i Beraquet

Wśród głównych aktywności zawodowych bibliotekarzy klinicznych znalazły się natomiast takie zadania jak: wykonywanie przeglądu literatury, promocja/marketing usług bibliotecznych, udział w konferencjach i spotkaniach klinicznych, szkolenie klinicystów i innych specjalistów opieki zdrowotnej w umiejętności wyszukiwania informacji, chodzenie na obchody oraz udział w tworzeniu wytycznych klinicznych.

Na podstawie tego badania (2) oraz oceny publikacji, które ukazały się na temat nowej roli bibliotekarzy w ostatnim 10-leciu (5), sformułowano współczesny model bibliotekarza klinicz-

nego. W „sercu” tego modelu znajduje się przegląd literatury. Natomiast wszystkie inne zadania oraz umiejętności bibliotekarza klinicznego wynikają z tej najważniejszej aktywności i są z nią ściśle powiązane (rys. 1)

Podsumowując powyższe rozważania możemy stwierdzić, że praca bibliotekarza klinicznego podlegała wielu zmianom na przestrzeni ostatnich lat, a wprowadzenie nowych technologii, zrewolucjonizowało dostęp, przechowywanie i rozpowszechnianie informacji. Zmieniły się również potrzeby użytkowników, którzy w swojej codziennej pracy coraz częściej oczekują wsparcia od specjalistów informacji medycznej. W tym kontekście rola bibliotekarzy klinicznych staje się coraz bardziej złożona. Związane jest to z rosnącymi oczekiwaniami lekarzy i innych specjalistów opieki zdrowotnej, którzy wymagają od bibliotekarzy klinicznych nie tylko profesjonalnego przeglądu literatury, ale także szybkiego dostępu do właściwych informacji, potrzebnych przy leczeniu pacjenta. Nie jest łatwo sprostać takim oczekiwaniom, biorąc pod uwagę bariery jakie pojawiają się przy tworzeniu miejsc pracy dla bibliotekarzy klinicznych, a także ich odpowiednim szkoleniu i przygotowaniu do nowych wyzwań. Porównując tradycyjną rolę bibliotekarza medycznego z obecną praktyką dostarczania informacji bezpośrednio do miejsca opieki, na oddział i do konkretnego pacjenta, widzimy jak ważną rolę może odgrywać bibliotekarz kliniczny. Jest on dziś istotnym ogniwem strategii opieki zdrowotnej, ogniwem potrzebnym zarówno specjalistom jak i pacjentom. W związku z tym nadszedł teraz czas na formalne umiejscowienie bibliotekarzy klinicznych w zespole medycznym, a także na potwierdzenie, że grupa ta posiada swój oficjalny tytuł, system szkolenia i odpowiednie kompetencje w podejmowaniu zadań związanych ze wspomaganiami leczenia pacjentów.

Bibliografia

1. Lamb Gertrude: And now clinical librarians on rounds. *The J. Am. Med. Associ.* 1974 Vol. 230 October No 4 p. 521
2. Harrison Janet, Beraquet Vera: Clinical librarians, a new tribe in UK: roles and responsibilities. *Health Inf. Libr. J.* 2010 Vol. 27 June No 2 p. 123-132
3. Cimpl Kay: Clinical medical librarianship - a review of the literature. *Bul. Med. Lib. Associ.* 1985 Vol. 73 January No 1 p. 21-28
4. Davidoff Frank, Florance Valerie: The informationist: a new health profession? *Ann. of Internal Med.* 2000 Vol. 132 June No 12 p. 996-998
5. Buchalter Alice R.: Clinical medical librarians: an annotated bibliography. *A Bibliography Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress under an Interagency Agreement with the Federal Library and Information Network (FEDLINK), Library of Congress, April 2013*